

*Щербина Б. С.,**аспірант кафедри цивільного права**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Анотація. У статті досліджувалися проблемні питання щодо здійснення цивільних прав. Здійснено аналіз теоретичних позицій, що висловлені в науковій літературі, та правових норм чинного законодавства щодо здійснення абсолютних цивільних прав. Встановлено, що цінність суб'єктивного цивільного права визначається за можливістю його здійснення. Зроблено висновки, що в основу здійснення цивільних прав покладена презумпція добросовісності та розумності поведінки суб'єкта права, а нездійснення права може мати наслідком його припинення лише у випадках, встановлених законом.

Ключові слова: суб'єктивні цивільні права, здійснення, межі здійснення, зловживання правом, відмова.

Постановка проблеми. На проблемі здійснення суб'єктивних прав загалом, здійсненні цивільних прав, здійснення абсолютних цивільних прав, зокрема, завжди була зосереджена увага науковців. Ця проблема зберігає свою актуальність і на сьогодні. Незважаючи на численні наукові доробки у цьому напрямі, здійснені у різні періоди розвитку цивільного права, до дослідження питань здійснення цивільних прав звертаються і нині. У науковій літературі одноставно обґрунтовується позиція, що здійснення суб'єктивного права є чи не найважливішим за сам факт закріплення такого права на законодавчому рівні. Свого часу С.М. Братусь зазначав, що суб'єктивне право як юридична влада (можливість і забезпеченість певної поведінки) нерозривно пов'язане з його здійсненням [1, с. 32]. Здійснення суб'єктивного права є головною цінністю самого права, метою та серцевиною права, найважливішим моментом буття і призначення права [2, с. 190]. Станом на сьогодні виникає багато спірних питань, пов'язаних із здійсненням цивільних прав, що зумовлені різноманітністю цивільних прав, які передбачені законом (особисті немайнові права, право власності та інші речові права, права інтелектуальної власності тощо).

Упродовж останніх років проблематика здійснення цивільних прав загалом та певних цивільних прав зокрема була предметом наукового дослідження як на монографічному рівні, так і на рівні дисертаційних досліджень [3–5]. Водночас ці наукові доробки не характеризують та не вирішують усіх проблем, пов'язаних зі здійсненням цивільних прав. Так, дискусійним залишається питання про межі здійснення цивільних прав, про конкретні можливості при реалізації окремих цивільних прав тощо. Окрім того, науковій літературі практично не досліджено здійснення цивільних прав у порівняльному аспекті із правом ЄС.

Мета статті – охарактеризувати здійснення цивільних прав за законодавством України та правом ЄС, обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання цих відносин.

Вклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі здійснення цивільного права визначають як реалізацію мір можливої поведінки управомоченої особи шляхом здійс-

нення належних їй правомочностей (права на власні дії, права на чужі дії та права на захист) [6, с. 254]. Здійсненням суб'єктивного права вважається фактичне вчинення таких дій, актив реальної поведінки особи, можливість вчинення яких надана цій особі шляхом закріплення за нею (набуття) суб'єктивного цивільного права [3, с. 18]. Розвиваючи свою думку, О.О. Кот слушно зазначає, якщо суб'єктивне цивільне право є гарантованою можливістю (владою, свободою) певної поведінки, то, вочевидь, логічно буде припустити, що здійснення суб'єктивного цивільного права в найбільш загальному розумінні є вчиненням уповноваженим суб'єктом певних актів поведінки, які відповідають наданій можливості (моделі поведінки) [3, с. 18].

Для характеристики здійснення цивільних прав важливими є принципи їх здійснення. У ст. 3 ЦК України закріплені загальні засади цивільного законодавства. Засади та принципи – синонімічні поняття. Отже, такими засадами є: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законами; свобода договору; свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; судовий захист цивільного права та інтересу; справедливність, добросовісність та розумність.

За своєю значимістю зазначені засади-принципи варто розглядати не тільки як засади цивільного законодавства, а й приватного права загалом. Ці засади покладаються і в основу здійснення цивільних прав. Тобто у разі здійснення належних суб'єкту прав він має керуватися цими засадничими положеннями. Не вдаючись до конкретного аналізу змістовної сутності засад цивільного права, що виходить за межі предмета нашого дослідження, зосередимо увагу на засадах – принципах здійснення цивільних прав.

Загальні засади, закріплені у ст. 3 ЦК України, можуть знаходити свою конкретизацію, деталізацію, доповнення у принципах, покладених в основу здійснення цивільних прав. Такі засади можна встановити на підставі аналізу норм ст. 12 ЦК України. Насамперед, йдеться про свободу здійснення суб'єктивних цивільних прав.

Отже, відповідно до приписів ст. 12 ЦК України, особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд. Саме у такому законодавчому підході знаходить свій вираз принцип диспозитивності у здійсненні цивільного права. Про це слушно зауважує З.В. Ромовська [7, с. 426]. Н.С. Кузнецова вважає, що в юридичних межах свободи, тобто, в межах суб'єктивного права, кожен має можливість діяти на свій розсуд. Уповноважена особа є носієм свободи як стосовно своїх власних дій, так і щодо свободи від стороннього втручання [8, с. 255]. На думку Я.М. Шевченка, диспозитивність цивільного права має бути розвинена, зокрема, через надання особам – учасникам цивільно-правових відносин – широкої можливості здійснювати належні їм права за власним розсудом [9, с. 216].

Варто погодитися з позицією науковців, які розуміють розсуд у контексті здійснення суб'єктивного цивільного права

як усвідомлення суб'єктом мети та конкретних способів її досягнення і прийняття свідомого рішення, тобто вибору одного з варіантів поведінки у межах чинного суб'єктивного права. Отже, здійснення суб'єктивного цивільного права є вольовою поведінкою.

Із законодавчого положення про те, що особа здійснює свої права вільно, на власний розсуд, слідує важливий висновок, що особа не може примушуватися до здійснення належного їй права. Відповідно до ч. 2 ст. 14 ЦК України, особа не може бути примушена до дій, вчинення яких не є обов'язковим для неї. Тобто у разі відсутності імперативних законодавчих приписів про необхідність вчинення певних дій особа діє вільно, без примусу та спонукання до певної поведінки.

Цивільні правовідносини можна охарактеризувати як вільні відносини, які засновані на рівності, диспозитивності і вільному волевиявленні їх учасників.

О.О. Кот виділяє принцип гарантованості здійснення права [3, с. 79]. Хоча такий принцип законодавчо не закріплений, його змістовна сутність послідовно проявляється через диспозитивність законодавчого регулювання загалом, закріпленням права на захист у разі порушення суб'єктивного права та можливостей його здійснення. З аналізу вказаної позиції вбачається, що важливе значення у сенсі ефективної реалізації суб'єктивного права має принцип здійснення його відповідно до його мети. Здійснення суб'єктивного цивільного права має бути націлене на досягнення саме цієї мети, заради якої це право сконструйоване загалом і надане конкретній особі. Відступ від мети (або призначення) суб'єктивного права має вважатись відхиленням від звичайної поведінки суб'єкта приватноправових відносин.

Такий підхід видається дискусійним і певною мірою не узгоджується з принципом свободи здійснення суб'єктивних цивільних прав. Адже сама особа вирішує, здійснювати чи не здійснювати належне їй право, крім тих випадків, коли закон вимагає активної поведінки носія права. Тому особа вільна і у виборі досягати мети, заради якої «це право сконструйоване загалом і надане конкретній особі», чи не досягати.

Законодавчо встановлені випадки необхідності здійснення суб'єктивного права відповідно до цільового призначення є лише окремими випадками. Тому окремі прояви здійснення права відповідно до його мети (цільового призначення) не можуть розглядатись як загальний принцип здійснення суб'єктивних цивільних прав. Такий підхід виправданий, якщо мету (призначення) права розглядати широко, не тільки з точки зору його цільового використання. Право у найбільш загальному виразі здійснюється з правомірною метою для досягнення певних інтересів суб'єкта. У такому разі можна вести мову про здійснення прав відповідно до його мети.

Для здійснення суб'єктивного цивільного права необхідними є певні передумови. Насамперед, йдеться про наявність в особи конкретного права, тобто законодавче його визнання у формі загального дозволу чи прямого закріплення та правомірні підстави набуття такого права конкретною особою. Здатність мати цивільні права та обов'язки мають усі фізичні особи (ч. 1 ст. 25 ЦК України). Такий стан охоплюється поняттям цивільної правосдатності.

Наступною передумовою здійснення права є наявність в особи – суб'єкта права – належного обсягу цивільної дієздатності як здатності своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки самостійно

їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання (ч. 1 ст. 30 ЦК України).

Обсяг цивільної дієздатності фізичної особи напряду впливає на її здатність здійснювати ті чи інші права. Так, наприклад, відповідно до норми ст. 21 ЦК України малолітня особа має право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини та здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності, що охороняються законом. Неповнолітня особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, відповідно до приписів ст. 32 ЦК України, крім дрібних побутових правочинів, має право: самостійно розпоряджатися своїм заробітком або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; самостійно укладати договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я. Інші правочини така особа вчиняє за згодою батьків (усиновителів) або піклувальника. Фізична особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини. Усі інші правочини вчиняються нею за згодою піклувальника (ст. 37 ЦК України). А, відповідно до ст. 41 ЦК України, недієздатна фізична особа не має права вчиняти будь-якого правочину. Правочини від її імені та в її інтересах вчиняє її опікун. Особи з повною цивільною дієздатністю можуть вільно здійснювати будь-які права та набувати будь-які обов'язки.

Іншою передумовою здійснення суб'єктивного цивільного права є відсутність юридичних та фактичних перешкод для відповідної поведінки суб'єкта. Наприклад, за ч. 4 ст. 373 ЦК України, власник земельної ділянки має право використовувати її на свій розсуд, відповідно до її цільового призначення. Таким чином, здійснення суб'єктом належного йому права власності на земельну ділянку обмежується юридично, через встановлення вказівки на цільове використання ділянки.

Фактичні перешкоди у здійсненні права можуть мати суб'єктивний характер. Наприклад, суб'єкт не може здійснювати належного йому права за станом здоров'я. У такому разі йому на допомогу може прийти інститут представництва, помічника, опікунства чи таке нездійснення може мати тимчасовий характер та з перебігом хвороби суб'єкт особисто здійснюватиме належні йому права.

Ще однією передумовою здійснення права є належний суб'єкт здійснення права. Особа може здійснювати свої права особисто або передавати здійснення окремих повноважень іншим особам – її представникам. Передання повноважень вона має здійснювати на належній правовій підставі, наприклад, шляхом видання довіреності. Відповідно до ч. 1 ст. 238 ЦК України, представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. У певних випадках, встановлених законом, здійснення права допускається лише особисто. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 1234 ЦК України, право на заповіт здійснюється особисто.

За ч. 2 ст. 12 ЦК України, нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом. Таким чином, нездійснення свого права, за загальним правилом, не може тягнути жодних негативних наслідків для його носія. Але у певних випадках закон вимагає активної поведінки від суб'єкта права. Наприклад, з огляду на аналіз норм ст. 344 ЦК України – набувальна давність – не-

здійснення особою належного їй права власності на нерухоме майно чи рухому річ може призвести, за наявності законодавчо встановлених умов, до набуття відповідного права у набувача на підставі набувальної давності. Невикористання сервітуту протягом трьох років поспіль є підставою для його припинення за ч. 1 ст. 406 ЦК України.

За ч. 3 ст. 12 ЦК України, особа може відмовитися від свого майнового права. Відмова від права має наслідком його припинення для суб'єкта. Така відмова не може спричинити жодних негативних (застосування засобів відповідальності) чи будь-якого іншого характеру наслідків для суб'єкта. Відмова від права і, відповідно, відмова від його здійснення є актом вольової, усвідомленої поведінки особи. Якщо відмова вчиняється під тиском, обманом, погрозою, насильством тощо, то вона не може призвести до припинення права. Наприклад, у разі укладення правочину, спрямованого на відчуження майна (припинення права власності суб'єкта) під впливом помилки, обману, погрози, насильства, збігу тяжких обставин, тобто коли йдеться про відсутність єдності волі та волевиявлення у правочині (ст.ст. 229–233 ЦК України), такий правочин може бути визнаний недійсним (оспорюваний правочин).

У певних випадках законодавець передбачає особливий порядок відмови від права. Зокрема, за ст. 347 ЦК України, особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову. У такому разі право власності припиняється з моменту вчинення таких дій. Якщо ж особа відмовляється від права власності на майно, права на яке підлягають державній реєстрації (нерухоме майно), право власності на нього припиняється з моменту внесення за заявою власника відповідного запису до державного реєстру речових прав та їх обтяжень.

Варто розрізняти нездійснення права та відмову від нього як за зовнішніми проявами вольової поведінки суб'єкта – носія суб'єктивного права, так і за правовими наслідками. Нездійснення права – це завжди пасивна поведінка, яка не призводить до припинення права у суб'єкта. Нездійснення права може мати наслідком його припинення лише у випадках, встановлених законом. Тоді як відмова від права може виражатися як через пасивну поведінку, так і через вчинення необхідних дій, визначених законом, наприклад, подання заяви про внесення відповідного запису до державного реєстру у разі відмови від прав на нерухоме майно. Відмова від права завжди має наслідком його припинення у суб'єкта.

Особа може за відплатним або безвідплатним договором передати своє майнове право іншій особі, крім випадків, встановлених законом (ч. 4 ст. 12 ЦК України). У такому разі правовою підставою припинення відповідного майнового права у його носія є цивільний договір.

Відплатними договорами, на підставі яких відбувається передання майнових прав від носія права до іншої особи – набувача, є: договори купівлі-продажу, поставки, міни, ренти, довічного утримання (догляду), спадковий договір. Так, за ст. 656 ЦК України, предметом договору купівлі-продажу можуть бути як товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому, так і майнові права.

Безвідплатне передання майна, майнових прав здійснюється, зокрема, на підставі договору дарування. Його предметом можуть бути рухомі речі, зокрема гроші та цінні папери, нерухомі речі, майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього у майбутньому (ст. 718 ЦК України).

Окремі цивільні права не можуть передаватися за договором. Йдеться, наприклад, про такі особливі випадки, закріплені законом, як: неможливість передання права на відшкодування моральної шкоди, шкоди, завданої здоров'ю особи, оскільки саме право на відшкодування такої шкоди тісно пов'язане з потерпілою особою.

В основу здійснення цивільних прав покладена презумпція добросовісності та розумності поведінки особи – суб'єкта права. Відповідно до ч. 4 ст. 12 ЦК України, якщо законом встановлено правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом.

Законодавство країн ЄС також містить відповідні положення про здійснення цивільних прав. Так, у ст. 2 Швейцарського цивільного уложення вказано, що кожен має користуватися своїми правами та виконувати свої обов'язки згідно з вимогами добросовісності. Явне зловживання правом не отримує правового захисту [10]. У § 226 Німецького цивільного уложення встановлено, що не допускається здійснення права лише з метою заподіяння шкоди іншій особі [11]. У цих статтях порушуються питання зловживання правом. У науковій літературі висловлені діаметрально протилежні погляди, а витoki дискусії про цю категорію закладені ще римськими юристами.

Свого часу аналізуючи межі здійснення суб'єктивних прав В.П. Грибанов зазначав, що зловживання правом має місце у разі вчинення суб'єктом дій у межах належного йому суб'єктивного права, тобто в рамках тих можливостей, які становлять зміст цього права, однак із використанням таких форм його реалізації, які виходять за встановлені законом межі здійснення цього права [12, с. 46]. М.С. Малейн стверджував, що «зловживання правом» позбавлений сенсу, оскільки поєднує взаємовиключні поняття. Здійснення прав не може бути протиправним, а отже, і зловживанням. Дії, що іменуються зловживанням правом, насправді вчиняються за межами права [13, с. 68]. З часу започаткування цієї дискусії сучасні наукові погляди розділилися на прихильників або супротивників категорії «зловживання правом». Незважаючи на розмаїття наукових поглядів на проблему, формулювання «зловживання правом» отримало законодавче закріплення.

Представники теорії права визначають зловживання правом таким чином. Так, О.Ф. Скакун характеризує зловживання правом як особливий вид юридично значущої поведінки, яка полягає у соціально шкідливих вчинках суб'єкта права, у використанні недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки, що суперечить цільовому призначенню права [14, с. 451]. Т.Т. Полянський вважає, що зловживання правом – це така протиправна поведінка, в процесі та в результаті якої суб'єкт права, маючи на меті заподіяти шкоду іншим суб'єктам або свідомо припускаючи її настання, формально здійснює певне суб'єктивне юридичне право чи відповідний обов'язок, зміст яких сформульований порівняно визначено і тому може бути витлумачений неоднозначно [15, с. 38].

О.О. Кот розглядає сутність зловживання правом як вчинення уповноваженою особою дій, які становлять зміст відповідного суб'єктивного цивільного права, недобросовісно, зокрема всупереч меті такого права [3, с. 124]. У будь-якому разі зловживання правом, незалежно від форм, способів його прояву забороняється. У разі встановлення у діях особи зловживання правом чи недодержання особою інших встановлених вимог щодо здійснення належних їй прав, суд може зобов'язати

її припинити зловживання своїми правами, а також застосувати інші наслідки, встановлені законом.

Висновки. Цінність будь-якого суб'єктивного права визначається можливістю його здійснення. Здійснення абсолютних цивільних прав підпорядковується загальним принципам здійснення прав, хоч йому і притаманні певні особливості. На здійснення цивільних прав загалом і абсолютних цивільних прав зокрема поширюються загальні засади (принципи) цивільного законодавства, закріплені у ст. 3 ЦК України. За своєю змістовною сутністю ці засади є принципами цивільного права загалом.

Загальні засади можуть знаходити свою конкретизацію, деталізацію, доповнення у принципах, покладених в основу здійснення цивільних прав. Засади здійснення цивільних прав закріплені у ст. 12 ЦК України. Насамперед, йдеться про свободу здійснення суб'єктивних цивільних прав – особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд. У такому законодавчому підході знаходить свій вираз принцип диспозитивності у здійсненні цивільного права. Особу не можна примусити до здійснення належного їй права. У здійсненні цивільних прав важливу роль відіграє гарантованість їх здійснення.

У основу здійснення цивільних прав покладена презумпція добросовісності та розумності поведінки суб'єкта права: якщо законом встановлено правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом.

Для здійснення суб'єктивного цивільного права необхідними є певні передумови: 1) наявність в особі конкретного права, його законодавче визнання у формі загального дозволу чи прямого закріплення та правомірні підстави набуття такого права конкретною особою; 2) наявність в особі – суб'єкта права – належного обсягу цивільної дієздатності; 3) відсутність юридичних та фактичних перешкод для відповідної поведінки суб'єкта; 4) належний суб'єкт здійснення права.

Опираючись на принцип свободи здійснення суб'єктивних цивільних прав, особа може не здійснювати своє право. Нездійснення особою своїх прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом. Також особа може відмовитися від свого майнового права. Відмова від права має наслідком його припинення для суб'єкта та не може тягнути жодних негативних (застосування засобів відповідальності) чи будь-якого іншого характеру наслідків для суб'єкта. Відмова від права і, відповідно, відмова від його здійснення є актом вольової, усвідомленої поведінки особи і не може вчинятися під тиском, обманом, погрозою, насильством тощо.

Варто розрізняти нездійснення права та відмову від нього як за зовнішніми проявами вольової поведінки суб'єкта – носія суб'єктивного права, так і за правовими наслідками. Нездійснення права – це завжди пасивна поведінка, яка не призводить до припинення права у суб'єкта. Нездійснення права може мати наслідком його припинення лише у випадках, встановлених законом, тоді як відмова від права може виражатися як через пасивну поведінку, так і через вчинення необхідних дій, визначених законом. Відмова від права завжди має наслідком його припинення у суб'єкта.

Література:

- Братусь С.Н. Юридические лица в советском гражданском праве: Понятие, виды, государственные юридические лица / С.Н. Братусь; Всесоюзный институт юридических наук Минюста СССР. – М.: Юрид. изд-во Минюста СССР, 1947. – 364 с.

- Мічурін С.О. Об'єктивне та суб'єктивне цивільне право / С.О. Мічурін // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 186–192.
- Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики [монографія] / О.О. Кот. – Київ: Алерта, 2017. – 492 с.
- Горбась Д.В. Здійснення суб'єктивних цивільних прав фізичних осіб: поняття, способи, межі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Д.В. Горбась; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України. – Київ, 2009. – 20 с.
- Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М.О. Стефанчук; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2006. – 20 с.
- Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Т. 1. – 480 с.
- Ромовська З. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс. Підручник / З. Ромовська. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
- Кузнєцова Н.С. Развитие гражданского общества и современное частное право Украины / Н.С. Кузнєцова / Выбранные работы / Н.С. Кузнєцова. – К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. – 541 с.
- Шевченко Я.М. Методологічна основа права власності // Выбранные работы (1964–2012 гг.) / Вступное слово акад. Н.С. Кузнєцова; вып. ред. Р.О. Стефанчук. – К.: ВГО «Асоціація цивілістів України»; Одеса: Центр досліджень права ім. Савиньї. – Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута», 2012. – 404 с.
- Цивільний кодекс Швейцарії від 10.12.1907 р. (із наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=5896>.
- Цивільне уложення Німеччини від 18.08.1896 р. (із наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14322>.
- Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав / В.П. Грибанов. – М.: «Статут», 2000. – 411 с.
- Малеин Н.С. Гражданский закон и права личности в СССР / Н.С. Малеин. – М.: Юридическая литература, 1981. – 216 с.
- Скакун О.Ф. Теория права и державы: підруч.: / О.Ф. Скакун. – 2-ге вид. – К.: Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2010. – 520 с.
- Полянський Т.Т. Феномен зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження) / Т.Т. Полянський / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України. – Львів: Галицький друкар, 2012. – 456 с.

Щербина Б. С. Осуществление гражданских прав по законодательству Украины

Аннотация. В статье исследовались проблемные вопросы осуществления гражданских прав. Осуществлен анализ теоретических позиций, высказанных в научной литературе, и правовых норм действующего законодательства по осуществлению абсолютных гражданских прав. Установлено, что ценность субъективного гражданского права определяется возможностью его осуществления. Сделаны выводы, что в основу осуществления гражданских прав возложена презумпция добросовестности и разумности поведения субъекта права, а неосуществление права может привести к его прекращению только в случаях, установленных законом.

Ключевые слова: субъективные гражданские права, осуществление, пределы осуществления, злоупотребление правом, отказ.

Shcherbina B. Realization of civil rights under the legislation of Ukraine

Summary. The article deals with problematic issues concerning the implementation of civil rights. The analysis of theoretical positions, expressed in the scientific literature, and

the legal norms of the current legislation concerning implementation of absolute civil rights was done. It is established that the value of subjective civil law is determined by the possibility of its implementation. It is concluded that the basis of realization of civil rights is the presumption of conscientious-

ness and reasonableness of the behaviour of the subject, but the non-exercise of the right may result its termination only in cases established by law.

Key words: subjective civil rights, implementation, limits of implementation, abuse of law, refusal.